

KARAIM TÜRKÇESİ¹

K. M. MUSAYEV

Yard. Doç. Dr. MEVLÜT GÜLTEKİN*

1. Karaim Türkçesi Kuzeybatı (Kıpçak) grubu Türk lehçelerinden biridir. Önceleri, bu halkın *Karaizm* mezhebine bağlılığını gösteren ‘Karaim’ kelimesi daha sonra onlar için etnik bir kavram olarak yerleşmiştir. (Karaylar kendilerini *Karay*, *Karaylar* olarak isimlendirirler.) Karaim tabiri, Sovyetler Birliği’nde, şu anda adacıklar halinde Litvanya’da, Kırım’da, Ukrayna’nın İvan Frankov bölgesindeki Haliç şehrinde yaşayan ve Türk dili konuşan halk için kullanılır. 1959 nüfus sayımına göre SSSB’de 5900 Karaim yaşamaktaydı ve bunlardan sadece % 16.5’i Karaimceyi kendi ana dili olarak göstermiştir.

Kırım Karaimlerinin dili kelime hazinesinde bazı özellikleri korumakla birlikte, kendisine çok yakın olan Kırım Tatarcasına asimile olmuştur. Karaimler Litvanya ve Ukrayna bölgesine 14. asrın sonu ile 15. asrın başında göç etmişlerdir. Bu göçmen ahalinin dili daha sonra Karaimcenin batı ağızlarının ortaya çıkmasında temel oluşturmuştur. Millî bir Karaim dili yoktur. Bundan dolayı sadece Karaimcenin ağızlarından bahsedilebilir. Litvanya SSB’nin Vil’nus, Panevejis ve Trakay şehirlerinde konuşulan ağız ve Haliç şehri Karaimlerinin kullandığı Halits ağızı. Bu iki ağızın başlıca özellikleri kısaca şöyledir:

Ses bilgisinde: 1) Halits ağızında, Trakay ağızında bulunan yuvarlak, ön ünlüler *ö*, *ü* bulunmaz. Bunların yerine Halits ağızında *e*, *i* kullanılır: Trak. *öp-*, Hal. *äp-* ‘öpmek’, Trak. *yür-*, Hal. *yir-* ‘yürümek’; 2) Eklerde Halits ağızının *e* ünlüsüne karşılık Trakay ağızında *yä* vardır

¹ Makalenin Rusça aslı: Karaimskiy Yazık, *Yazıkı Narodov SSSR, Cilt: 2, Tyurkskie Yazıkı*, s. 260 – 279, Moskova 1966’da yayımlanmıştır.

* Niğde Üni. Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Böl. mevlutgultekin@yahoo.com

(alfabede я ile gösterilir): Trak. *kel'gyänl'yär*, Hal. *kelgenler* 'gelenler'; 3) Trakay ağzındaki ş, y, ç, c ünsüzlerine karşılık Halits ağzında s, z, ts, dz, vardır: Trak. *baş* 'baş', *terejyä* 'pencere', *aç* 'aç', *can* 'can', Halits ağzında *bas*, *tereze*, *ats*, *dzan*; 4) Trakay ağzında kelime sonu arka damak q'sı sızmalı gırtlak sesi x'ye; Halits ağzında ise orta damak k'sine dönüşür: Trak. *barmax*, Hal. *barmak* 'parmak'; 5) ay diftongu Trakay ağzında çoğu kez äy olur: Halits ağzında ise değizmez. Trak. *buläy*, Hal. *bulay* 'böyle'; 6) Trakay ağzında çift ll > ñl benzeşmezliği görülür: Trak. *äñli*, Hal. *älli* 'elli'; 7) ñ (ng) sesi Trakay ağzında bazı durumlarda y'ye dönüşür: Trak. *maya*, Hal. *mana* 'bana'; 8) Halits ağzında ti/ki, di/gi nöbetleşmesi görülür: *tis/kis* 'diş', *keldi/kelgi* 'geldi'.

Kelime hazinesinde: 1) Ağızlarda bazı kavramlar farklı kelimelerle ifade edilir: 'kuyu' – Trak. *kuyuv*, Hal. *kuyduk*, 'inek' – Trak *sıyır*, Hal. *inäk*, 'kapı çalmak' – Trak. *yançılma*, Hal. *kakma*; 'pencere' – Trak. *teryäcyä*, Hal. *pinzıra*, *tereze*; 'banyo yapmak' – Trak. *çomunma*, Hal. *tsarpunma* vb.; 2) Bazı aynı kelimeler iki ağızda farklı anlamlara sahiptir: Trak. *sekirmyäk* 'dans', Hal. *sekirmek* 'sıçrama'; Trak. *tozdurğuç* 'kalbur makinesi', Hal. *tozdurguts* 'çekiç'; *oynama* – Trak. 'flört etmek', Hal. 'oynamak'; *yomdarma* – Trak. 'emmek, yutmak', Hal. 'toplamak'.

Bölgesel kopukluk Karaimlerin bir edebi dile sahip olamamalarını bir dereceye kadar açıklayabilir. Karaimler edebi eserlerin basımında değişik dönemlerde İbrani, Latin (Leh ve Litvanya) ve Rus harflerine dayanan değişik alfabeler kullanmışlardır. Çoğu İncil tercümesi, dua kitabı olan el yazmaları İbrani alfabesiyle yazılmıştır. Karaimce araştırmaları 19. yüzyıl sonunda W.W. Radloff ve Polonyalı arştırmacı Y. Gjejojevski tarafından başlatılmıştır. 1920-30'lu yıllarda V.A. Gordlevski ve özellikle Polonyalı bilginler T. Kowal'ski ile A. Zoyonçowski Karaim Türkçesi araştırmaları yapmışlardır. 2. Dünya savaşının başlamasıyla Karaim Türkçesi Araştırmaları kesintiye uğramıştır. Son zamanlarda Karaimce Araştırmaları tahsis edilen çok nadir görülmektedir. Karaimce, yazı dili olmayan Türk lehçelerinden biridir. Bu çalışmada Rus harfleri esasına dayanan transkripsiyonlu (Radloff tarafından kullanılan) Türk alfabesi kullanılmıştır.

SES BİLGİSİ

2. Trakay ağzı sekiz ünlü foneme sahiptir: a, ä, ı, i, ö, o, u, ü. Üçlü sisteme göre ünlülerin sınıflandırılması aşağıdaki şemayla gösterilebilir:

ı (ü)	ı (u)
ä (ö)	a (o)

Bu şemada yatay çizginin üzerinde dar ünlüler (yüksek ünlüler), yatay çizginin altında geniş (alçak) ünlüler gösterilmiştir. Dikey çizginin solunda ön ünlüler; sağında arka ünlüler bulunmaktadır. Parantez içinde aynı serinin yuvarlak ünlüleri verilmiştir.

a, ä, ı, i, o, u ünlüleri her iki ağızda da hemen hemen onların Rusçadaki karşılığı olan ünlüler gibi telaffuz edilirler. *a, ä, ı, i* fonemleri kelimenin her yerinde bulunur, *o* – sadece kelime başında ya da ilk hecede, *ı* kelimenin mutlak ön ses konumu dışında bütün konumlarda bulunur. Sadece Trakay ağzı için tipik olan *ö, ü* ünlüleri sadece mutlak ön seste bulunurlar: *örkyän* ‘organ, ip’, *özyän* ‘ırmak’, *üryäk* ‘yürek’, *üvryät* ‘öğretmek’.

Karaim Türkçesinde fonetik değeri olmayan şu diftonglar bulunur: a) yükselen - *ya, yo, yu, yi, yi: saya* ‘sana’, *yol* ‘yol’, *yuvaş* ‘yaş, nemli’, *yıl* ‘yıl’, *yip* ‘ip’; b) alçalan –

Trak., Hal. *ay, äy, uy, ıy, iy*; Trak. *üy*: Trak. *buläy*, Hal. *bulay* ‘böyle’; Trak., Hal. *kuy-* ‘dökmek’; Trak. Hal. *yanğıy* ‘hilal, yeni ay’; Trak. *işiy* ‘senin için’.

3. Trakay ağzı şu ünsüz fonemlere sahiptir: b, v (w), g, ğ, d, c, j, z, y, k, l, m, n, ñ, p, r, s, t, f, x, ç, ş, h. Halits ağzı: b, v (w), g, ğ, d, dz, z, y, k, l, l, m, n, p, r, s, t, f, x, ts, ş, h.

Ünsüzlerin Tasnifi:

Teşekkül şekline göre: 1) sızmalılar: v (w) (v), f, s, z, ş, j, y, x, ğ, h; 2) kapanmalılar: a) patlamalılar – p, b, t, d, k, g, b) kapanmalı-daralılmalılar – ts, dz, ç, c, c) burun ünsüzleri – m, n, ñ, ç) yan ünsüzler – l, d) titrek ünsüzler – r,

Teşekkül yerine göre: 1) Dudak Ünsüzleri: a) Çift dudak ünsüzleri – v (w), p, b, m, b) dış-dudak ünsüzleri – v (v), f; 2) Dil ünsüzleri: a) dil önü-diş ünsüzleri – s, z, ts, dz, n, l, r, b) dil önü-damak – ş, j, t, d, ç, c, c) dil ortası ünsüzleri – y, k, g, ç) dil arkası ünsüzleri – x, ğ, ñ, d) gırtlak ünsüzleri – h.

Sesin oluşumunda ses tellerinin katılıp katılmaması esasına göre ünsüzler şu gruplara ayrılır: 1) sedasızlar – p, t, k, f, s, ş, h, ç, ts; 2) sedasız olmayanlar: a) sedalılar – b, d, g, v, j, z, y, ğ, c, dz, b) akıcı ünsüzler – r, l, m, n, ☆.

Ünsüzlerin tasnifinde kullanılan bütün bu kriterlerden morfoloji için en önemli rolü, sesin teşekkülüne ses tellerinin katılıp katılmaması (sedalılık- sedasızlık) oynar. Ünsüzlerin bir kısmı ön ünlülerle birleştiklerinde damaksillaşır: d – d', k – k', l – l', m – m', n – n', s – s', z – z', t – t', ş – ş'. Bazı ünsüzler her zaman serttir: x, ğ, h. g ünsüzü her zaman yumuşaktır. Karaimcedeki ünsüzler, küçük istisnalar dışında, Rusçadaki benzer sesler gibi telaffuz edilirler. Şu ünsüzler istisna teşkil ederler: ğ, ñ, c, dz, h. Arka damak sedalısı olan ğ, hemen hemen güney Rusçada ya da Ukraincede 'gora' kelimesindeki g'ye benzer bir şekilde telaffuz edilir. Farklılık ğ'nin g'den biraz daha sert telaffuz edilmesindedir: *adamğa* 'adama'. Gırtlak sızcısı h alıntı kelimelerde bulunur: *Abraham* 'İbrahim'. Arka damak nazal ünsüzü ñ telaffuzu bakımından biraz ng diftonguna benzer. Trakay ağızında l sesinin benzeşmezliği neticesinde ortaya çıkar: ll > ñl: *añli* (< *älli*) 'elli'. Kapanmalı-daralmalı c, dz sesleri bitişik telaffuz edilir ve alıntı kelimelerde kullanılırlar: Trak. *can*, Hal. *dzan* (Farsça) 'can'; Trak. *cımat*, Hal. *dzımat* (Arapça) 'cemaat'. v, çift dudak sesidir. Kelime başında b, y, k, m, s, t, ç, ts ünsüzleri kullanılır. Diğer ünsüzler bu konumda ya seyrek kullanılır ya da hiç kullanılmazlar.

4. Karaimcede, diğer Türk lehçelerinde kullanılan bütün hece tipleri vardır: 1) Açık hece – a) Ünlü; b) Ünlü + Ünsüz: a-ta 'baba', a-na 'anne'; 2) Kapalı hece – a) Ünlü + Ünsüz: at 'at'; b) Ünsüz + Ünlü + Ünsüz: kel- 'gelmek'; c) Ünlü+Ünsüz+Ünsüz: *ayt-* 'söylemek', *ält-* 'göndermek'; ç) Ünsüz+Ünlü+Ünsüz+Ünsüz: *kayt-* 'geri dönmek'; *bart-* 'var, bulunmak'.

Vurgu normalde son hece üzerindedir. Bazı yapım ve çekim ekleriyle edatlar vurguyu üzerlerine almazlar. Şu çekim ekleri vurgusuzdur: 1) Şahıs ekleri – Trak. –mın, –sın, –dır, –bız, –siz; Hal. –men, –sen, –dır, –biz, –siz; Trak. *barámin* 'gidiyorum'; 2) Vasıta eki – Trak. –ba, –byä, Hal. –ba, –be; Trak. *kamçüba* 'kamçıyla', Hal. *ayákba* 'ayakla'; 3)

Fiillere gelen olumsuzluk eki –ma: túymum ‘anlamıyorum’, áytmast ‘söylemez’. Olumsuzluk eki –ma vurgunun daha sonraki ek üzerine geçmesine izin vermez: bergín ‘ver’, ama Trak. bérmyägin (bermyägin değil), Hal. bérmeğin ‘verme’; 4. Zarf yapma eki – Trak. –ça, Hal. –tsa: Trak. orúsça, Hal. orútsa ‘rusça’; 5) Soru edatı –mo: barár-mo? ‘gider mi?, adám-mo? ‘adam mı?’ İki ya da daha fazla vurgusuz ekin birleşmesi durumunda kelime vurgusu onların önündeki hece üzerinde bulunur. Bunun neticesinde vurgu sık olarak ilk hece üzerinde görülür. Birleşik kelimelerde vurgu, ilk unsurun son hecesi üzerinde bulunur: Trak. yílísv (yılı + sv) ‘hamam, kaplıca’, Hal. básur- (bas + ur-)‘eğilmek, secde etmek’.

5. ÜNLÜ UYUMLARI

1)Kök ya da türemiş kelimelerin yapısında ya ön ya da arka ünlüler bulunur: ata-lar-ımız ‘atalarımız’, Trak. bitik-lyär-imiz ‘mektuplarımız’. Dilde bulunan çok sayıdaki alıntı kelime istisna teşkil eder ve bir kelimedede ön ve arka ünlüler bulunabilir: defus (İbranice) ‘mühür’, Trak. stena ‘duvar’. Böyle durumlarda kelimeye gelen ek, kökün son ünlüsüne göre olur. 2) Kelime bünyesinde, sadece ilk hecede bulunabilen o, ö geniş ünlüleri dışında, ya yuvarlak, ya da düz ünlüler bulunabilir: kol-um ‘kolum’, Trak. körsün ‘görsün’, ama kol-lar (kol-lor değil) ‘kollar’, Trak. köz-lyar “gözler” Kelime bünyesinde, sadece ilk hecede bulunabilen o, ö geniş ünlüleri dışında, ya yuvarlak, ya da düz ünlüler bulunabilir: kol-um ‘kolum’, Trak. körsün ‘görsün’, ama kol-lar (kol-lor değil) ‘kollar’, Trak. közlyär (ama köz-lör değil) ‘gözler’. Dudak uyumu kanunu, çift dudak ünsüzü varsa da geçerlidir, ancak kökün ünlüsü yuvarlak tır. Bu durumlarda ek yuvarlak ünlülüdür: yap-‘kapamak’, yabun- ‘kapanmak’; tav ‘dağ’, tavu ‘(onun) dağı’.

Ünlüler, kelime türetme ve kelime çekiminde şu kaidelere uyarlar: a) Düz, arka ünlü a, ı’ dan sonra, eklerde a, ı ünlüleri gelir; b) ön, düz, e, i, ünlülerinden sonra, eklerde e, i gelir; c) arka, yuvarlak o, u ünlülerinden sonra, eklerde a, u gelir: Trakay ağzında ön, yuvarlak ö, ü ünlülerinden sonra, eklerde yä (ä), ü ünlüleri bulunur.

ÜNSÜZ UYUMU

Ünsüz uyumu kanunu iki unsuru içerir. 1. Kök ya da türemiş kelimelerin bünyesinde ya dudaksıllaşmış, ya da dudaksıllaşmamış

ünsüzler bulunur. Bu husus tamamen kelimedeki ünlülerin tipine (ön ya da arka olmalarına) bağlıdır: Trak. *kün*, Hal. *kin* ‘gün’, Trak., Hal. *kan* ‘kan’. 2. Sedasız ünsüzle biten köklerden sonra ekler sedasız ünsüzle başlamak zorundadırlar. Başka ünsüzlerle ya da ünlülerle biten köklere ise sedalı ünsüz içeren ekler gelir: *al-dı* ‘aldı’, *at-tı* ‘attı’.

Hışırtılı ünsüzlerden kelime sonunda sadece sedasızlar bulunur. Alıntılar da bu kaideye uyarlar. Gerileyici benzeşme kanunu sadece *p*, *k*, *x* ünsüzleri için geçerlidir. Kelime tabanlarının sonundaki *p*, *k*, *h* ünsüzleri, ünlülerle başlayan eklerin önünde sedalılaşarak, sırasıyla *b*, *g*, *ğ*’ye dönerler: *kap-* ‘kapmak’, *kabun-* ‘kapılmak’, Trak. *tösyäk* ‘döşek’, *tösyägim* ‘döşeğim’; Trak. *tayax*, Hal. *tayak* ‘dayak’, *tayağım* ‘dayağım’.

ÜNLÜLERİN NÖBETLEŞMESİ

1. Her iki ağızda da ön sesteki *yı* ve *yi*, *i* ile nöbetleşir: Trak. *yıñlar* / *iñlar*, Hal. *yıllar/illar* ‘yıllar’, Trak., Hal. *yigit* / *igit* ‘genç’; 2. Trakay ağızında kelime başındaki *yü*, *ü* ile nöbetleşir, yani bazen ön sestey korunur, bazen düşer: *yüryäk* / *üryäk* ‘yürek’, *yüv* / *üv* ‘ev’. 3. Ön seste *ö* / *ä* nöbetleşmesi her iki ağız arasındaki bir nöbetleşme olarak kabul edilir. Ancak Trakay ağızında bu olay, ağızlarda da görülür: *ömgyäk* / *ämgyäk* ‘iş’, *ötmyäk* / *ätmyäk* ‘ekmek’. 4. Trakay ağızında alçalan –*ay* diftongu kelime içinde ve sonunda –*äy*’e dönüşür: *atay* / *ätäy* ‘baban’, *barğaym* / *bargäymın* ‘gitmem için, gideyim diye’.

ÜNSÜZ NÖBETLEŞME VE DEĞİŞMELERİ

Hemen hemen bütün ünsüz nöbetleşmeleri ağızlar arası özellik taşır. *n* / *y* nöbetleşmesi ikinci şahsa ait değişik eklerle ilgilidir. Halits ağızında *n*’li ekler, Trakay ağızında *y* iledir. Tarihi bakımdan farklı ağızlarda farklı gelişmeler görülmüştür: **g* Halits ağızında *g* (*ğ*)’yi kaybederek *n*’ye, Trakay ağızında ise tersine *n*’yi kaybederek *g*’yi korumuş ve bu *g*, *y*’ye dönüşmüştür.

Bu olay şu eklerde gözlenir: 1) Teklik ve çokluk ikinci şahıs iyelik ekleri: Trak. *atıy*, Hal. *atın* ‘atın’; Trak. *atıyız*, Hal. *atımız* ‘atınız’.

2) Görülen geçmiş zamanın ikinci şahıslarında: Trak. *aldıy*, Hal. *aldın* ‘aldın’, Trak. *aldıyız*, Hal. *aldınız*; 3) Fiilin şart çekiminin her iki şahsında: Trak. *alsäy* (< *alsay*), Hal. *alsan* ‘alsan’, Trak. *alsayız*, Hal. *alsanız* ‘alsanız’; 4) Teklik birinci ve ikinci şahıs zamirlerinin datif çekiminde: Trak. *maya*, Hal. *mana* ‘bana’, Trak. *saya*, Hal. *sana* ‘sana’.

Halits ağzı için *ti / ki*, daha seyrek olarak da *di / gi* ses gruplarının nöbetleşmesi en tipik özelliktir. Krş. *tiz / kız* ‘istep’, ‘güz’ (*kiz* ‘güz’ yerine, *tiz* ise ‘istep’); *til / kil* ‘gülmek’, ‘dil’ (*til* ‘dil’, *kil* ‘gül!’ yerine).

Ünsüz benzeşmezliği Trakay ağzında görülür ve iki *l* sesi *ñl* ’ye dönüşür: Hal. *ullu*, Trak. *uñlu* ‘büyük, ulu’; Hal. Hal. *kollar*, Trak. *koñlar* ‘kollar’.

ŞEKİL BİLGİSİ

6. İsimler sayı, iyelik, şahıs ve çekim kategorilerine sahiptir.

Çokluk şekli Trak. ağzında *-lar / -lyär*, Hal. ağzında *-lar/ ler* ekleriyle kurulur: Trak., Hal. *at* ‘at’, *atlar* ‘atlar’; Trak., Hal. *biylik* ‘devlet’, Trak. *biyliklyär*, hal. *biylikler* ‘devletler’. Pek çok Türk lehçesinden farklı olarak vücudun çift organ isimleri çokluk şeklinde kullanılır: Trak. *köz* ‘göz’, *közlyär* ‘gözler’; Hal. buna uygun olarak *kez*, *kezler*. İsimler, asıl sayı isimleriyle birleştiklerinde, çoğu kez çokluk ekini alırlar: Trak. *yadi uvuñlar*, *uç kızlar* ‘yedi oğul, üç kız’Çokluk eki *-lar* bazen çokluk anlamı taşımaz ve sadece ifadenin kuvvetlendirilmesi için kullanılır: Hal. *tursa elim azbarda*, *bolustmast atnün bası baslarda* (*atasözü*) ‘Bahçeye ölüm girerse atın sağlığı da para etmez’

Şahıs kategorisi şu eklere sahiptir:

Teklik 1. şahıs: Trak. *-mün / -min,-m*, Hal. *-men; -m*; 2. şahıs: Trak. *-sın / -sin,-s*, Hal. *-sen,-s*; 3. şahıs: Trak.,Hal. *-tur /-dur /-tır /-dır/-tir/ -dir*; Trak. *-tür /-dür*.

Çokluk şahıslar: 1.şahıs: Trak., Hal. *-bız/-buz/-biz*, *-larbız* ve Trak. *-büz/-lyärbiz*, Hal. *-lerbiz*; 2. şahıs: Trak., Hal. *-sız/-siz/-suz,-larsız*, Trak. *-süz, lyärsiz*, Hal.

-lersiz; 3. şahıs: kendisinden sonra çokluk ekini almış teklik 3. şahısla aynı eke sahiptir: *-durlar* vb. Şahıs kategorisinin eklerle ifade edilmesi sınırlı bir kullanıma sahiptir, Bu durumda sentaksla ifade tarzı kullanılır ve burada her üç şahıs eklerini alan *-bar* edatı büyük rol oynar: *men barm* ‘benim’, *sen bars* ‘sensin’, *ol bart* ‘odur’ vb.

İyelik kategorisi aşağıdaki şekillerde görülen iyelik ekleriyle ifade edilir: teklik şahıslar: 1. şahıs *-m*, 2. şahıs: Trak. *-y*, Hal. *-n*, 3. şahıs Trak. *-sı /-su /-si /-sü*, Hal. *-sı /-su /-si*; çokluk şahıslar: 1. şahıs: Trak., Hal. *-mız /-muz /-miz*, Trak. *-müz*; 2. şahıs: Trak. *-yız/-yuz/-yiz/yüz*, Hal. *-nız/-nuz/-niz*; 3. şahıs: Trak. *-ları/-lyarı*, Hal. *-ları/-leri*. Gösterilen ekler son sesi ünlüyle biten kelimelerden sonra kullanılırlar, 3. çokluk kişi eki istisna teşkil eder ve hem ünlüyle biten hem de ünsüzle biten kelimeler için aynıdır. Ünsüzle biten tabanlardan sonra 1. ve 2. kişi iyelik ekleri dar bağlama ünlüleri alırlar: Trak., Hal. *-ı/-i/-u*, Trak. *-ü*, 3. teklik şahıs iyelik eki *-ı/-i* dar ünlülerinden meydana gelir. Örnekler: teklik şahıslar: 1. şahıs *anam* ‘annem’, 2. şahıs: Trak. *anäy*, Hal. *anan* ‘senin annen’, 3. şahıs: *anası* ‘annesini’; çokluk şahıslar: 1. şahıs: *anamız* ‘annemiz’, 2. şahıs: Trak. *anayız* ‘anneniz’, 3. şahıs *analari* ‘anneleri’; teklik şahıslar: 1. şahıs: *tonum* ‘kürküm’, 2. şahıs: Trak. *tonuy*, Hal. *tonun* ‘kürkün’, 3. şahıs: *tonu* ‘kürkü’; çokluk şahıslar: 1. şahıs: *tonumuz* ‘kürkümüz’, 2. şahıs: Trak. *tonuyuz*, Hal. *tonunuz* ‘kürkünüz’, 3. şahıs: *tonları* ‘kürkleri’. Çokluk şahıslarda iyelik kategorisi aynı zamanda terkiplerle, genitif halindeki şahıs ve işaret zamirleri ve iyelik eki almamış yalın haldeki isimden oluşan kelime birleşimleriyle ifade edilebilir: *biznin (bizin) at* ‘bizim at, bizim atımız’, *siznin (sizin) at* ‘sizin at, sizin atınız’.

Çekim kategorisi yedi hal ekine sahiptir: yalın, genitif, akuzatif, vasıta, yönelme, bulunma ve ayrılma. Bu ekler şartlı olarak gramer ve yer bildiren ekler olarak ikiye ayrılabilir. 1. gruba girenler yalın, genitif, akuzatif, vasıta hali; 2. gruba girenler yönelme, bulunma ve ayrılma halleri. Yalın hal dışındaki bütün haller fonetik olarak ikiden dörde kadar değişen şekli olan eklerle sahiptirler: Genitif: *-nın/-nin/-nun/-nün* (Trak.); akuzatif: *-ni/-ni/-nu/-nü* (Trak.); vasıta: *-ba/-byä* (Trak.) / *-be* (Hal.); datif: *-ha* (Trak.) / *-ka/-ğa/-ge* (Hal.), *-gyä* (Trak.) / *-kyä* (Trak.) *-ke* (Hal.); bulunma: *-da/-dyä* (Trak.), *-de* (Hal.) / *-ta/-tyä* (Trak.); ayrılma: *-dan/-dyän* (Trak.), *-den* (Trak.) *-den* (Hal.), *-tan/-tyän* (Trak.), *-ten* (Hal.)

Çokluk haldeki isimlerin çekimi aynı şemaya göre yapılır. İyelik ekli isimlerin çekimi normal çekimden şu yönleriyle ayrılır: 1- Yer bildiren ekler sadece sedali şekillere sahiptir; 2. teklik 1. ve 2. şahıs iyelik ekleri almış isimler datif eki olarak Trakay ağzında *-a /-yä*, Haliçte *-a /--e* ekleri alırlar; 3. 3. şahıs iyelik eki almış isimler her iki ağızda da datif eki

olarak -n ekine sahiptir; 4- yer bildiren hal eklerinde kök ile ek arasında -n konsonantı görülür. Bu durumda, datif halinde ekin ğ (g) si düşer

Yalın hal diğer bütün haller için temel teşkil eder. Yalın haldeki isimlerin ana işlevi özne görevidir: Trak. *ergyā kaytarılıräd burungu kız* ‘büyük kız evlendiriliyordu’. Yalın halin, diğer dillerdeki genitif, yer bildiren ekler yerine kullanılması, burada ender görülen bir olaydır. Daha ziyade yalın hal akuzatif yerine kullanılır.

Genitif eki, genellikle iyelik eki almış başka bir eşyanın kendisine ait olduğu kişi veya nesneyi gösterir: Trak. *arıdlar yavlū kuyruqları koyların* ‘koyunların yağlı kuyrukları zayıfladılar’.

Akuzatif halinin temel anlamı geçişli fiillerin istediği belirtili nesneyi ifade etmektir: Hal. *kuyas yaslarnı kurutad da sızlavun adamnın anlamayd* ‘güneş göz yaşlarını kurutur, ancak insanın derdini anlamaz’.

Vasıta hal eki nispeten yeni bir ektir. Bunun anlamı Rus dilindeki vasıta halinin anlamına yakındır: Hal. *sendir otu suwba, yamanlıknu dostlukba* ‘ateşi suyla söndür, kötülüğü ise dostlukla’.

Datif ekinin temel anlamı şahsın ve eşyanın hareketinin yer, zaman ve eylemdeki son noktası ve istikametini göstermektir. Bu hal ekini almış isimler cümlede zarf ve yer tamlayıcısı olarak kullanılırlar: Trakay *bağınım men senin közüyā* ‘senin gözüne bakıyorum’.

Bulunma eki eşyanın yer ve zaman içindeki bulunduğu yeri gösteren ektir ve cümlede yer tamlayıcısı ya da yer ve zaman zarfı olarak görev yapar: Hal. *ol yır uygan kaysı bakda da yasta mantskan* ‘bala ve göz yaşlarına batmış olan şarkı uygundur’.

Ayrılma ekinin ana görevi kişi ve eylemin hareketinin yer, zaman ve eylemdeki çıkış noktasını göstermektir. Cümlede bu hal ekini almış isimler yer tamlayıcısı ve zarf görevi yaparlar:Trak. *uçtu çipçih çalmadan* ‘kuş çitten uçtu’.

Yeni isim teşkili için kullanılan genel yol eklemidir.

I. İsimden isim teşkili:

1- Trak. *-lix /-lik /-luk /-lük*; Haliç *-lık /-lik /-luk* eki en işlek ektir.

-lix ile teşkil edilen kelimeler şu anlamlara sahiptir; a) soyut kavramlar: Trak. *dost-lux*, Hal. *dost-luk* ‘dostluk’, Trak. *şatır-lix*; Hal. *şatır-lik* ‘sevinç’; b) nesnenin bolca bulunduğu yer adları: Trak. *taş-lix* ‘şose’, Trak., Haliç *bitig-lik* ‘kütüphane’; c) tayin etme: Trak. *yaw-lux*, Hal. *yawluk* ‘havlu’; d) soyut kavram isimleri (sosyal konum, durum, meslek): Trak. *usta-lix*, Hal. *usta-lik* ‘meslek’, *-lix* eki işaret zamirlerine de eklenir: Trak. *bar bun-luxta* ‘bütün bunlarda’, Hal. *bunluk sartın* ‘bundan dolayı’.

2- Trak. *-çı/-çi/-çu/-çü*, Hal. *-tsı/-tsi/-tsu* eki şu anlamda isimler teşkil eder:

a) fail ismi: Trak. *birgı-çı*, Hal. *burgu-tsu* ‘matkapçı’; Trak. *saban-çı*, Hal. *saban-tsu* ‘sabancı’; b- bir yerde yaşayan kimse anlamı ifade eden isimler (ya da bu yerde geçici olarak bulunan kişi): Trak. *midbar-çı*, Hal. *midbar-tsu* ‘bedevi’, Trak. *yol-çu*, Hal. *yol-tsu* ‘yol-cu’.

3-Bazı Türk lehçelerinde işlek olan *-daş* ekiyle Karaimce’de sadece iki kelime teşkil edilmiştir; Trak. *yol-das*, Hal. *yol-das* ‘yoldaş’, Trak. *karın-daş*, Hal. *karın-das* ‘kardeş’

4-Küçültme şekillerinin teşkili için iki ek kullanılır: a) Trak. *-çäh /-çek/ -çix /-çik/-çux /-çük*, Hal. *-tsak/-tsek /-tsık/-tsik /-tsuk*:Trak. *ğuya-çäh*, Hal. *guya-tsak* ‘yuvacık’, Trak. *til-çek*, Hal. *til-tsek* ‘dilecik’; b)Trak. *-xına/-kına/-ginyä/-kinyä*, Hal. *-kına/-ğına/-kine/- gine*: Trak. *kart-xına*, Hal. *kart-kına* ‘ihtiyarcık’, Trak. *dost-xuna*, Hal. *dost-kuna* ‘sevgili dost’.

II- Fiilden isim teşkili:

1- Trak. *-max /myäk*, Hal. *-mak /mek*; şu anlamlara gelen isimler türetir: a) Hareket isimleri: Trak. *tala-max*, Hal. *tala-mak* ‘soygun’; b) hareketin sonucu: *toxtan-mak* Hal. *toktan-mak* ‘durak’; c) hareketin nesnesi: Trak. *kırx-max* ‘yün’.

2 a) Trak. *-uw/-üw/-w*; Hal. *-uw/-iw/-w* ekleriyle hareket isimleri anlamı taşıyan isimler teşkil edilir. Trak. *küt-üw*, Hal. *kit-iw* ‘gidiş’; b) hareketin neticesi: *awr-uw* ‘ağn’, *yab-uw* ‘kapama’; c) hareketin eşyası: *kisle-w* ‘kıskaç’, *buğ-ow* ‘pranga’.

3) Trak. *-ax /-yäk*, Hal. *-ak /-ek* eki eylemin aletini, sonucunu ve yapanını gösteren isimler kurar: Trak. *kes-yäk*, Hal. *kes- ek* ‘parça, lokma’, Trak. *elyä-k*, Hal. *ele-k* ‘elek’.

4) Trak. *-xax /-gyäk*, Hal. *-kak / -gek* ekleri anlamca daha önceki eke yakındırlar. Hal. *yır- gak* ‘yaba’, Trak. *buç-xax*, Hal. *buts-kak* ‘bucak, kenar’.

5) Trak. *-ıř/-iř/-uř/-üř*, Hal. *-ıs/-is/-us* ekleriyle hareketin ismini, neticesini, nesnesini gösteren isimler teşkil edilir: Trak. *tala-ř*, Hal. *tala-s* ‘kavga, münakaşa’; Trak. *ur-uř*,

Hal. *ur-us* ‘savaş’.

6) Trak. *-giç*, Hal. *-gıts...* ekleri eşya anlamlı isimler teşkil ederler. Trak. *sız-giç* ‘kalem’, Trak. *aç-xiç*, Hal. *ats-kıts* ‘anahtar’.

7) Trak. *-ğan /-gyän*, Hal. *-ğan / -gen*: Trak. *tuw-gan* ‘çocuk’, Trak. *yarat-xan*, Hal. *yarat-kan* ‘ürün, iş’.

8) Trak. *-an /-yän*, Hal. *-an / -en*: Trak. *biç- yän*, Hal. *bits-en* ‘kuru ot’, Trak. *tütü-n*,

Hal. *titi-n* ‘duman’.

9) Trak. *-ar /-yär*, Hal. *-ar / -er*: Trak. *uç-ur*, Hal. *uts-ur* ‘olay’, Trak. *yabun-ur*

‘battaniye’.

10) Trak. *-miş /-miş*, Hal. *-mıs / -mis*: Trak. *saylan-mış* ‘seçilmiş’, Trak. *sürtül-müş*,

Hal. *sirtıl-mış* ‘krem, pomat’.

Karaimcede dişil kelimeleri göstermek için iki özel ek vardır: 1) *-ka/-ğa*: *orus-ğa*

Rus (kadım)’, *esav-ka* ‘Leh (kadını)’, *kul-ka* ‘cariye’, 2- Trak. *-ça /-çyä*, Hal. *-tsa / -tse*: Trak. *uwbiy-çyä*, Hal. *iwbıy-tse* ‘ev sahibesi’; Trak.

dost-ça, Hal. *dost-tsa* ‘kız arkadaşı’, Trak. *körglü-çyâ*, Hal. *kerqli-tse* ‘güzel kadın’

Kelime birleştirme ile aşağıdaki şekillerden meydana gelen birleşik kelimeler kurulur.

1- Yalın haldeki iki isimden meydana gelenler: Trak. *übiy* (*üv* + *biy*), Hal. *iwbiy* ‘ev

sahibi’; Trak., Hal. *kaynata* ‘kaynata, kayın baba’, *kural ay* ‘mayıs’.

2- Yalın haldeki bir isim ve teklik üçüncü şahıs iyelik ekini almış isimden meydana gelenler: Trak. *ibyäk kurtu*, Hal. *ibek kurtu* ‘ipek böceği’; Trak. *‘yaz başı* ‘ Hal. *‘yaz bası* ‘ ‘ilkbahar.

3- Sıfat ve isimden meydana gelenler: Trak. *çirik köz* ‘ringa balığı’ (harfiyen tercümesi ‘çürük göz’), Trak. *kara baş* Hal. *kara bas* ‘hizmetçi kadın’.

4) Birleşik fiillerden teşkil edilen isimler: Trak. *taspolmax*, Hal. *taspolmak* ‘yok olma’, Trak. *öç almax* ‘öç alma’, Trak. *tar berüvçü* ‘düşman’.

7. Sıfatlar,

İsimlerin çekim kategorisi yönünden bakıldığında, değişmeyen sözcük türleridir.

Yeni sıfatların türetilmesi ekler yoluyla olur.

1- isimden sıfat türeten en işlek ek Trak. *-lı/-li/-lu/-lü*, Hal. *-lı/-li/-lu* ekidir ve ‘bir şeye sahip olma, bir şeyi içirme’ anlamı taşır: Trak. *körg-lü*, Hal. *kerqli* ‘güzel’, Trak., Hal. *kut-lu* ‘şanslı’, Trak. *küç-lü* Hal. *kits-li* ‘güçlü’. *-lı/-li* ekinin diğer anlamları Trak. *karındaşı-lı* Hal. *karındaşı-lı* ‘kardeşi’, Trak., Hal. *kağıt-lı* ‘kağıtlı’, *umma-lı* ‘toplumsal’

2- Önceki ekin zıt anlamlısı olan ek, Trak. *-sız/-siz/-suz/-süz*, Hal. *-sız/-siz/-suz* ekidir: Trak. *uç-suz*, Hal. *uts-suz* ‘uçsuz’, Trak. *uprax-sız* Hal. *uprak-sız* ‘elbisesiz’.

3- Trak. *-xı/-ki/-gı/-gi/-ku/-kü/-gu/-gü*; Hal. *-kı/-ki/-gı/-gi/-gu* eki doğrudan yalın haldeki ya da bulunma halindeki isimlere eklenebilir: *-ki* ekiyle türetilen sıfatlar yer ve zamanca bir özellik anlamına sahiptirler: Trak. *bugün-gü*, Hal. *bigin-gi* ‘bugünkü’; Trak., Hal. *aval-ğı* ‘ewelki’ *bun-da-ğı* ‘buradaki’, *orun-da-ğı* ‘yerli’.

Fiilden sıfat teşkili: 1) Trak. *-ıx/-ik/-ax/-yäk/-uk/-ük*, Hal. *-ık/-ik/-ak/-uk/-ek* eki eylemin sonucunun özelliği anlamına sahiptir. Trak. *arı-x*, Hal. *arı-k* ‘zayıf’, Trak. *suwu-x*, Hal. *suwu-k* ‘soğuk’; 2) Trak. *-ı/-i/-u/-ü*, Hal. *-ı/-i/-u*: Trak. *öl-ü*, Hal. *el-i* ‘ölü’, Trak., Hal. *kat-ı* ‘katı’; 3) Trak. *-uw/-üw*, Hal. *-uw/-iw*: Trak. *ar(i)-uw* ‘temiz’, Trak. *tüz-üv*, Hal. *tiz-iv* ‘düz’; 4) Trak. *-mış/-miş/-muş/-müş*, Hal. *-mıs/-mis/-mus*: Trak. *tiril-mış* Hal. *tiril-mis* ‘diri, canlı’, Trak. *tuw-muş*, Hal. *tuw-mus* ‘akraba’.

Karşılaştırma Derecesi: sıfatların pozitif derecesi morfolojik olarak özel bir ekin olmamasıyla bilinir. Trak., Hal. *kip* ‘sert, sıkı’, Trak. *aç*, Hal. *ats* ‘aç’. Sıfatların diğer karşılaştırma dereceleri sıfatların normal şekilden türetilir. Karşılaştırma derecesi Trak. *-rax / -ryäk*, Hal. *-rak / -rek* ekleriyle oluşturulur. Trak. *yahşı-rak*, Hal. *yahsı-rak* ‘daha iyi’, Trak. *kiçi-ryäk*, Hal. *kitsi-rek* ‘daha küçük’. Üstünlük derecesi şöyle teşkil edilir: 1) Terkip yoluyla: sıfatın önünde *enk* ‘en’ kuwetlendirme zarfı bulunur: Trak. *enk ullu* ‘en büyük’; 2) Terkip ve ekler yoluyla: Bu durumda karşılaştırma eki almış sıfatın önünde *enk* zarfı bulunur: Trak. *enk biyänçli-ryäk*, Hal. *enk biyentsli-rek* ‘en sevinçli’. Sıfatlarda özelliğin zayıflığı, Trak. *-muş*, Hal. *-mus* ekleriyle ifade edilir: Trak. *uzun-muş*, Hal. *uzun-mus* ‘uzunca’, Trak. *kızıl-muş*, Hal. *kızıl-mus* ‘kızılımsı. Özelliğin tam olduğunu gösteren şekil, genel Türkçe için ortak olan tarzla, yani ilk hecenin tekrarlanıp *-p* sesinin eklenmesiyle yapılır: Trak., Hal. *top-tolu* ‘dopdolu, ağzına kadar dolu, tıka basa dolu’, Trak. *yap-yahşı*, Hal. *yap-yaksı* ‘güp güzel, çok güzel’.

8. Sayı İsimleri

Diğer sayı kategorileri için temel teşkil eden asıl sayılar şunlardır:

a- Birler basamağı: Trak., Hal. *bir* ‘bir’, *eki* ‘iki’, Trak. *üç*, Hal. *its* ‘üç’, Trak. *dört*, Hal. *dert* ‘dört’, Trak. *beş*, Hal. *bes* ‘beş’, Trak., Hal. *altı* ‘altı’, *yedi* ‘yedi’, *segiz* ‘sekiz’, *toguz* ‘dokuz’;

b- Onlar Basamağı: Trak., Hal. *on* ‘on’, *igirmi* ‘yirmi’, *otuz* ‘otuz’, Trak. *kırx*, Hal. *kırk* ‘kırk’, Trak. *eñli*, Hal. *elli* ‘elli’, Trak. *altumış*, Hal. *altumis* ‘altmış’, Trak. *yetmiş*, Hal. *yetmis* ‘yetmiş’, Trak. *seksyän*,

Hal. *seksen* 'seksen', Trak. *toxsan*, Hal. *toksan* 'doksan'. "Yüz" kavramı; Trak. *yüz*, Hal. *iz* kelimesiyle gösterilir, "bin", Trak., Hal. *min*, "on bin", Trak. *tüman*, Hal. *timen* şeklindedir.

Bütün zikredilen sayılar basittir. Bunlar esas alınarak birleşik sayılar teşkil edilir: Trak., Hal. *altı min* 'altı bin', Trak. *bir min toğuz yüz altmış yedi* 'bin dokuz yüz altmış yedi'.

Bir sayısı şu şekillerde kullanılabilir: a) sayı sıfatı olarak: *bir bitig* 'bir kitap';

b) cümlenin bağımsız bir ögesi olarak (isimleşmiş sıfat durumunda); c) belirsiz *artikel* olarak: *bir zamanlar* 'bir zamanlar'.

Sıra sayıları, asıl sayılardan Trak. *-nçı/-nçi/-nçu/-nçü*, Hal. *-ntsi/-ntsi/-ntsu* ekleriyle kurulur: Trak. *ekinçi*, Hal. *ekintsi* 'ikinci'. Birleşik sayılarda *-nçı* eki son sayıya eklenir: *bir min toğuz yüz altmış yedinci yılda* 'bin dokuz yüz altmış yedi yılında'. "Birinci" anlamını taşıyan sıra sayısı *burun* (önce) zarfindan *-ğı* eki ile türetilir: *Burunğu* 'birinci, ilk'.

Topluluk sayılan şu yapım eklerine sahiptirler:

1- Trak. *-ow/-öw*; Hal. *-ow/-ew*: Trak. *eköw*, Hal. *ekew* (*eki+öw / ew*) 'ikisi (birlikte)', Trak. *dörtöw*, Hal. *dertew* 'dördü (birlikte)';

2- Trak. *-owlan/-öwlyän*, Hal. *-owlan/-ewlen*: Trak. *üçowlyän*, Hal. *itsewlen* 'üçü (birlikte)', Trak., Hal. *altowlan* 'altısı birlikte'.

Üleştirme sayıları, ünsüzle biten tabanlardan sonra Trak. *-arı/-yäri* ekiyle ve ünlüyle biten tabanlardan sonra *-şarı/-şyäri* ekiyle; Hal. sırasıyla: *-ar/-er*, *-sar/-ser* ekleriyle kurulur: Trak. *biryäri*, Hal. *birer* 'birer', Trak. *eki-şyäri*, Hal. *eki-ser* 'ikişer'.

Sayıların yaklaşıklık bildiren şekilleri terkiple oluşturulur:

a) asıl sayının önünde belirsizlik gösteren 'bir ' kelimesi bulunur: Hal. *bir bes adam* 'beş kadar adam';

b) iki asıl sayının kullanılmasıyla, bu durumda birincisi en küçüğü, ikincisi en büyüğü ifade eder: Trak. *üç-dört kişi*, Hal. *its-dert kisi* 'üç dört kişi'.

Kategori olarak, kesir sayıları yoktur. Matematik dersinin özel ders olarak ana dilde okutulmaması sebebiyle gelişmemişlerdir. “yarım” kavramı *yarım*, *yartı* kelimeleriyle; “çeyrek”, Trak. *çerik*, Hal. *tserik* (< Farsça *çāhar-yek*); “bir buçuk”, *bir yarım* kelimeleriyle ifade edilir. Bir şeyin bir hissesi, sıra sayılarıyla şu kelimelerin birleştirilmesi suretiyle ifade edilir: Trak., Hal. *xelek* ‘bölüm, hisse’, Trak. *ülüş*, Hal. *ilis* ‘bölüm, hisse’: Trak. *üçüncü xelegi*, Hal. *itsinçi xelegi* ‘üçte bir’.

9. Zamirler

Şahıs zamirleri her iki ağızda da aynıdır: *men* ‘ben’, *sen* ‘sen’, *ol* ‘o’, *biz* ‘biz’, *siz* ‘siz’, *alar* ‘onlar’. İkinci şahıs için kullanılan nazik şekiller, eski İbranice *kawod* ‘onur, şan ‘ kelimelerinden gelen Trak. *koduy* / *kawoduy* / *koduyuz* / *kawoduyuz*, Hal. *kanuz* / *kawodunuz* kelimeleriyle ifade edilir. Bu kelimelere çokluk ikinci şahıs iyelik ekleri getirilir. Şahıs zamirlerinin çekimi sadece teklik şahıslarda isim çekimlerinden farklılık gösterir: Genetif hali: *menin*, *senin*, *anın*; akuzatif: *meni*, *seni*, *anı*; vasıta: Trak. *meninbyä*, *seninbyä*, *anınbyä*, Hal. *meninbe*, *seninbe*, *anınba*; datif: Trak. *maya*, *maa*, *saya*, *saa*, *anar*, Hal. *mana*, *sana*, *anar*; bulunma: Trak. *mendyä*, *sendyä*, *anda*, Hal. *mende*, *sende*, *anda*; ayrılma: Trak. *mendyän*, *sendyän*, *andan*, Hal. *menden*, *senden*, *andan*.

İşaret zamirleri serisi aşağıdaki kelimelerden oluşur: Trak., Hal. *bu*, *bul* ‘bu’, Trak. *uşpu*, Hal. *uşpu* ‘işbu’, yakında bulunan eşyaları gösterirler. Konuşma dilinde slavca *eto* ve Türkçe *ol* kelimelerinden meydana gelen ‘*etol* ‘bu’ zamiri kullanılır. İşaret zamirlerinin bulunma ve ayrılma eki almış şekilleri zarf görevi yaparlar: *bunda* ‘burada’, *andan* ‘oradan’.

Soru-nispet zamirleri üç zamir etrafında gruplanır: *kim*, *ne*, kay ‘hangi’.

Belirli zamirler grubu şu kelimeleri içerir: Trak., Hal. *bar* ‘bütün’, Trak. *bütün* Hal. *bitin* ‘tam, bütün’. Trak., Hal. *ğar* ‘her’, Trak. *tügyäl*, Hal. *tigel* ‘tam, bütün’.

Belirsizlik zamirleri soru-nispet zamirlerinden *-es/-estse/-is* ekleri yardımıyla kurulur: *kim-es* ‘birisi, herhangi biri’, *ne-es* ‘bir şey’.

Olumsuzluk zamirleri *-da/-de* ekleriyle yapılır: Trak. *kişi-de*, Hal. *kisi-de* ‘hiç kimse’, Trak., Hal. *neme-de* ‘hiçbir şey’.

İyelik zamirleri şahıs zamirlerinin genetik eki almış şekillerinden meydana gelirler: *menim* ‘benim’, *senin* ‘senin’, Trak. *koduynun*, Hal. *kanuznun* ‘sizin’, Trak., Hal. *anın* ‘onun’, *biz (n)in* ‘bizim’, *siz(n)in* ‘sizin’, *alarnın* ‘onların’. İyelik zamirleri *-ki* ekini alarak genişleyebilirler ve böylece somut bir anlam kazanarak müstakil olarak kullanılabilirler: *menimki* ‘benimki (kendisinden daha önce bahsedilen şey)’, *seninki*, *bizninki* v.b. Trak. *öz*, Hal. *ez* kelimeleri iyelik ekleriyle kullanılırlar, çekimlenirler, çokluk eki alırlar ve bir çok gramerde dönüşlülük zamiri olarak adlandırılan şeyi ifade ederler. Trak. *özüm*, Hal. *ezim* ‘kendim’, Trak. *özüy*, Hal. *ezin* ‘kendin’, Trak. *özü*, Hal. *ezi* ‘kendisi’ v.b.

10. Fiiller

İsimden fiil yapım ekleri şunlardır:

1- Trak. *-la/-lyä*, Hal. *-la/-le* isimlerden, sıfatlardan, zarflardan, sayılardan, geçişli fiiller türetilir: Trak., Hal. *sıy-la-* ‘saymak, saygı göstermek’, Trak. *eki-lyä-*, Hal. *eki-le-* ‘ikileştirmek’, *kusak-la-* ‘parçalara bölmek’;

2- Trak. *-lan/-lyän*, Hal. *-lan/-len*, geçişsiz fiiller türetir: Trak., Hal. *ğuya-lan-* ‘yuvalanmak’, Trak. *tüş-Iyän-* ‘rüya görmek’;

3- Trak. *-lat/-lyät*, Hal. *-lat/-let*: Trak. *eksiz-lat-*, Hal. *eksiz-let-* ‘öksüz bırakmak’; Trak. *şatır-lat-*, Hal. *satır-lat* ‘sevindirmek’;

4- Trak. *-ay/-yäy*, Hal. *-ay/-ey*: Trak., Hal. *us-ay-* ‘hatırlamak’, Trak. *bükür-yäy-*,

Hal. *bikirey-* ‘kamburlaşmak’;

5- *-l*: Trak., Hal. *tiri-I-* ‘yaşamak’, Hal. *eri-l* ‘evlenmek, kocaya varmak’.

Birleşik fiiller, isimlere yardımcı fiillerin getirilmesiyle teşkil edilir: Trak. *çırım et-*, Hal. *tsırım et-* ‘uyuklamak’, Trak., Hal. *firyat et-* ‘bağırarak’, *erk ber-* ‘emanet etmek’, Trak. *baş ur-*, Hal. *bas ur-* ‘ibadet etmek’.

Fiilin dört görünüşü vardır:

1- Olumlu görünüş: bir şeyin tasdik edildiğini ifade eder;

2- Fiilin olumsuz çatısı: vurgusuz ek *-ma/-me* ile teşkil edilir. *alma-* ‘almamak’;

3- Yeterlik görünüşü: Fiilin *-a* gerundium ekli şekliyle sözlük anlamını kaybeden *al-* ‘almak’ yardımcı fiilinin birleşimiyle teşkil edilir: Trak., Hal. *bara-al-* ‘gidebilmek’, *ayta-al* ‘konuşabilmek’,

4- Yeterlik görünüşünün olumsuzu: yeterlik görünüşü şekli *al-* yardımcı fiiline *-ma* olumsuzluk ekinin getirilmesiyle teşkil edilir: *bara almadı* ‘gidemedi’, *ayta almadı* ‘söyleyemedi’.

Karaimcede yeterlik görünüşündeki fiil örneğine dayanarak ‘-ebilmek, muktedir

olmak’ anlamlı yeni bir fiil *bolal-* (*bol-a+al-*) doğmuştur.

Karaimcede aşağıdaki **çatı ekleri** vardır:

1- Temel çatı, diğer çatı şekilleri için temel teşkil eden fiil şeklidir; şekil bilgisi açısından temel çatı diğer çatı eklerinin bulunmamasıyla oluşur: *kel-* ‘gel-’, *yat-* ‘yat ‘;

2- Dönüştürme çatısı, geçişli fiillerden *-n* ekiyle (ünsüzle biten fiillerden sonra kendisinden önce dar ünlülerle) teşkil edilir: *sal-in-* ‘gezmek’, *yab-un-* kapanmak’;

3- İşteşlik çatısı, Trak. *-ş*, Hal. *-s* ekleriyle (ünsüzle biten fiillerden sonra kendisinden önce dar ünlüler getirilerek): Trak. *kül-üş-*, Hal. *kil-is-* ‘gülüşmek’, Trak. *sözlyä-ş-*, Hal. *sezle-s-* ‘söyleşmek’;

4- Ettirgen çatı şu eklerle dsahiptir: a) İşlek olan *-t* eki: Trak. *toxta-t-*, Hal. *tokta-t-* ‘durdurmak’, Trak. *anla-t-*, Hal. *anla-t-* ‘anlatmak’; *-tir*: Trak. *eşit-tir-*, Hal. *esit-tir-* ‘iştirmek’; b) İşlek olmayan *-r* eki: Trak. *kaç-ır-*, Hal. *kats-ır-* ‘kaçırmak’, Trak. *iç-ir-*, Hal. *its-ir-* ‘içirmek’;

5- Edilgenlik çatısı *-l* ekiyle teşkil edilir. Son seste *-l* veya ünlü bulunduran fiillerden sonra bu ek yerini *-n*’ye bırakır: Trak. *indyä-l-*, Hal. *inde-l-* ‘çağırarak’, Trak., Hal. *ber- il-* ‘verilmek’, *al-in-* ‘alınmak’, Trak. *taşlan-*, Hal. *taşlan-* ‘atılmak’.

Eylemin tekrarını gösteren görünüş, Trak. *-ğala/-gyälyä/-xala/-kyälyä*, Hal. *-gala/ -kala/-gele /-kele*: Trak. *öp-kyälyä-*, Hal. *ep-kele-* ‘defalarca öpmek’, Trak. *üz-gyälyä-*, Hal. *iz-gele-* ‘tekrar tekrar koparmak’. Eylemin başlangıcını gösteren görünüş terkipte kurulur. Bu terkipte esas rolü, kendisinden sonra gelen ve mastar halinde bulunan asıl fiille birleşen Trak. *başla-*, Hal. *basla-* ‘başlamak’ fiili oynar. Trak. *başläyt külmyä*, Hal. *basläyt kilme* ‘gülmeye başlıyor’. Karaimcede fiiller şahıs, sayı, zaman ve kip eklerini alırlar.

İki tip **şahıs eki** vardır. Birinci grup:

Teklik Çokluk

1. kişi Trak. *-mın / -min*, Hal. *-men / -m* Trak., Hal. *-bız / -biz*

2. kişi Trak. *-sın / -sin*, -s, Hal. *-sen / -s*Trak., Hal. *-sız / -siz*

3. kişi Trak., Hal. *-dır/-dir/ -dur, -d*, Trak. *-dür* Trak., Hal. *-dırlar*,Trak. *-dirlyär*,

Hal. *-dirler*

2. Gruptaki ekler sınırlı bir kullanım alanına sahiptirler.

Teklik Çokluk

1. kişi Trak., Hal. *-m* Trak. *-x / -k*, Hal. *-k*

2. kişi Trak. *-y*, Hal. *-n*Trak. *-yız/-yız/-yuz/-yüz*, Hal. *-nız/- nız/-nuz*3. kişi -Trak. *-lar /-lyär*, Hal. *-lar / -ler*

Aşağıdaki dört kip şekli vardır ve bunlardan her biri kendisine özgü gramer ve anlam özelliklerine sahiptirler.

Emir kipi aşağıdaki eklerle teşkil edilir.

Teklik Çokluk

1. kişi Trak. *-ayım/-yäyım*, Hal. *-ayım/-eyim* Trak. *-ayıx/-yäyık*, Hal. *-ayık/-eyik*

2. kişi Trak., Hal. *-kın/-kin/-kun,-ğın/-ğın/-ğun* Trak. *-ıyız/-iyiz/-uyuz/-üyüz*,

Trak. -kun/-künHal. -ınız/-iniz/-unuz

3. kişi Trak. Hal. *-sın/-sin/-sun*, Trak., Hal. *-sınlar/-sunlar*, Trak. *sinlyär*

Trak. *-sün/-sünlyär*, Hal. *sinler*

Şahıs, sayı ve kip eklerini almamış olan fiil şekli emir kipi teklik ikinci kişiyi ifade eder. Örnekler: (Trak.):

Tekfik Çokluk

1. kişi *aytayım* ‘söyleyeyim’ *aytayıx*

2. kişi *ayt*, *aytkın* *aytıyız*

3. kişi *aytsın* *aytsınlar*

Bildirme kiplerinin üç gramatikal zamanı vardır:

1) geçmiş zaman iki şekle sahiptir:

Kesin geçmiş zaman,Trak. Hal. *-dı/-di/-du/-tu/-ti/-tu*, aynı zamanda teklik üçüncü şahıs eki görevini de yerine getiren Trak. *-dü/-tü* ekleriyle kurulur. Çekimde 2. gruba giren şahıs ekleri kullanılır: Trak., Hal. *al-dı-m* ‘aldım’, *kel-di-m* ‘geldim’; Hal. *al-dıy*, *al-dı-n* ‘aldın’ v.b.;

b) Bitmemiş geçmiş zaman, *-r* ekine kesin geçmiş zaman ekini almış güdük *-e* fiilinin getirilmesiyle (*edi*) kurulur: Trak. *al-ır e-di-m*, Hal. *al-ar e-di-m* ‘alırdım’, Trak. *al-ır e-diy* ‘alırdın’ vb.

2- Şimdiki zaman; Trak. *-a/-yä, -y* (ünlü ile biten fiillerden sonra), Hal. *-a/-e,-y* eklerine 1. gruptaki şahıs eklerinin getirilmesiyle teşkil edilir: Trak. *al-a-mın*, Hal. *al-a-men* ‘alıyorum’, Trak. *al-a-sın*, Hal. *al-a-sen* ‘alıyorsun’ v.b.

3- Gelecek zaman, kendisinden sonra 1. gruptaki şahıs eklerinin getirildiği *-r* ekiyle kurulur: Trak. *al-ır-m(in)*, Hal. *al-ır-m(en)* ‘alacağım’, Trak. *al-ır-s(in)*, Hal. *al-ır s(en)* ‘alacaksın’ v.b. Gelecek zamanın olumsuz şekli, *-ma* ekinin getirilmesi esnasında *-r*’nin *s*’ye dönüşmesiyle farklılık gösterir (*-mas*), 3. şahıs şekli ise *-tır* ekini alır: *ayt-mas-tır* ‘söylemeyecek’.

İstek kipi, Trak. *-gäy-kay/-gyäy /-kyäy*, Hal. *-gay/-kay/-gey/-key* ekleriyle kurulur ve iki zaman şekli vardır:

a) *-gay* ekiyle teşkil edilen ve kendisinden sonra 1. gruptaki kişi eklerinin getirilmesiyle oluşturulan şimdiki zaman: *bar gay-m(in)*, Hal. *bar-gay-m(en)* ‘gideyim diye’, Trak. *bar-gay-s(in)*, Hal. *bar-gay-s(en)* ‘gidesin diye’ v.b.;

b) Geçmiş zaman şekli, *-gay/-gey*’le teşkil edilmiş şimdiki zaman şekline güdük yardımcı fiil *-e*’nin ilavesiyle kurulur: *bargäy edim*, Hal. *bargay edim* ‘gidecektim, gitseydim’, Trak. *bergäy ediy*, Hal. *'bargay edin* ‘gidecektin, gitseydin’ v.b.

Şart kipinin iki zamanı vardır ve Trak. *-sa/-syä*, Hal. *-sa/-se* eklerine 2. gruptaki kişi eklerinin getirilmesiyle teşkil edilir (şimdiki zaman): Trak., Hal. *ayt-sa-m* ‘söylesem’, Trak. *ayt-sä-y*, Hal. *ayt-sa-n* ‘söylesen’ v.b. ya da geçmiş zaman şeklindeki *e-* fiiliyle kurulur (geçmiş zaman): Trak., Hal. *barsa -di-m* ‘gitseydim’, Trak. *barsa edi-y*, Hal. *barsa edi-n* ‘gitseydin’ v.b. Konuşma dilinde kısaltılmış şekiller kullanılır: *barsıydım, barsıydıy/barsıydın* v.b.

Fiillerin **mastar şekli** Trak. *-ma/-myä*, Hal. *-ma/-me* ekleri ile kurulur ve fiilin çekimsiz şeklidir. Karaimcede mastar şeklindeki fiillerin kullanımı çok yaygındır: Trak. *kolabız kel-myä*, Hal. *kolabız kel-me* ‘gelme(nizi) rica ediyoruz’; Trak.

kery yäk aytma, Hal. kerek aytma ‘söylemek gerek’.

Gerundiumlar fiillerin şahıssız (çekimsiz) şekilleridir. Gerundiumlu fiil şeklinde ifade edilen eylemin diğer fiille olan ilişkisine bağlı olarak gerundiumların dört şekli vardır.

1) Eylemin önceliğini gösteren şekil *-p* eki ile teşkil edilir: Trak., Hal. *ayt-ıp* ‘söyleyip’, Trak. *kör-ıp*, Hal. *ker-ıp* ‘görüp’, olumsuz şekil *-mayın* ekiyle kurulur. Sık sık *-ça* edatı eklenir: Trak., Hal. *ayt-mayın*, Trak. *aytmayınça*, Hal. *aytmayın-tsa* ‘söylemeden, söylemeyip’; Trak. *kör-myäyin-çyä*, Hal. *ker-meyin-tse* ‘görmeyip’.

2) Eylemin eş zamanlılığını gösteren şekil iki ekle teşkil edilir. a) Trak. *-a/-yä/-y* (ünlüyle biten fiillerden sonra), Hal. *-a/-e/-y*; b) Trak. *-adoğoç/-yädoğoç/-ydoğoç* (ünlü ile biten fiillerden sonra), Hal. *-adoğots/-edoğots/-ydoğots*: Trak., Hal. *ayt-a* ‘söyleyerek’, Trak. *külyä*, Hal. *kil-e* ‘gülerek’;

3) Çekimli fiildeki eylemin kendisinden hemen sonra meydana geldiğini ifade eden şekil, Trak. *-ğaçox/-gyäçox/-kaçox/-kyäçoh*, Hal. *-ğatsok/-getsok/-katsok/-ketsok* ekleriyle teşkil edilir: Trak. *çix-kaçox*, Hal. *tsık-katsok* ‘çıkarmaz’.

4) Kendisinden sonra çekimli fiildeki eylemin meydana geldiğini gösteren şekil Trak. *-ğınça/-gıncyä/-kınça /-kinçyä*; Hal. *-gıntsa/-gıntse/-kıntsa/-kıntse* ekleriyle teşkil edilir. Genellikle bu şekil diğer eylemin sınırını gösterir: Trak. *çix-kınça*, Hal. *tsık- kıntsa* ‘çıkıncaya kadar’; Trak. *kel-gıncyä*, Hal. *kel-gıntse* ‘gelinceye kadar’.

Partisipler fiillerden aşağıdaki eklerle teşkil edilirler:

Trak. *-ğan/-gyän/-kyän/-xan/-kan*, *-ğan/-gen-kan/-ken*; geçişli fiillerden bu ekle edilgen geçmiş zaman partisipleri, geçişsiz fiillerden gerçek geçmiş zaman partisipleri kurulur: Trak., Hal. *bar-ğan* ‘giden’, Trak. *ber-gyän*, Hal. *ber-gen* ‘veren’; *-ğan* partisibi kimi durumlarda iyelik eklenini ve bazı yer gösterme eklerini alır ve böylece müstakil olarak kullanılabilir: Trak. *kel-gyän-im-dyä*, Hal. *kel-gen-im-de* ‘geldiğimde’; Trak. *kel-gyän-im-dyän son*, Hal. *kel-gen-im-den son* ‘ben geldikten sonra,

2-Trak. *-adoğon/-yadoğon/-ydoğon*, Hal. *-adoğon/-edoğon/-ydoğon*; bu ekle geçişsiz fiillerden gerçek şimdiki zaman partisibi teşkil edilir: Trak., Hal. *bar-adoğon* ‘giden, gitmekte olan’, Trak. *çığ-adoğon*, Hal. *tsık-adoğon* ‘çıkan, çıkmakta olan’.

11. ZARFLAR

Zarflar işlek olan iki ek yardımıyla teşkil edilir:

1-Trak. *-läy/-ley*, Hal. *-lay/-ley*. Bu ek benzerlik ifade eden zarflar teşkil eder: Trak. *yalın-läy*, Hal. *yalın-lay* ‘alev gibi’, Trak., Hal. *a-lay* ‘öyle’,

2-Trak. *-ça/-çyä*, Hal. *-tsa/-tse* eki, hareketin tarzını gösteren zarflar kurar: Trak. *karay-ça*, Hal. *karay-tsa* ‘karayca, Karaimce’, Hal. *tez-tse* ‘çabucak’, Trak. *tü-gyäli-çyä*, Hal. *tigeli-tse* ‘tamamen’.

Pek çok zarf eski vasıta ve yer gösterme eklerini alarak kalıplaşmıştır:

a) Vasıta ekiyle: Trak. *kış-in*, Hal. *kıs-in* ‘kışın’, Trak. *ertyän-byä*, Hal. *erten-be* ‘sabah erken’,

b) Datif ekiyle: Trak. *ıçkiri*, Hal. *itskeri* ‘içeri’, Trak. *art-xarı*, Hal. *art-karı* ‘geri, arkaya’, Trak. *bir-gyä*, Hal. *bir-ge* ‘birlikte’,

ç) Bulunma haliyle: Trak., Hal. *a-nda* ‘orada’, *bunda* ‘burada’, *vaxtında* ‘vaktinde’,

d) Ayrılma haliyle: Trak., Hal. *yoğar-tın* ‘yukarıdan’, Trak. *ıçkyär-tin* ‘içerden’, Trak., Hal. *for-dan* ‘birden, aniden, derhal’.

Birleşik zarflar iki kelimenin birleşmesiyle oluşurlar: Trak. *ğar künü*, Hal. *ğar kin* ‘her gün’, Trak. *vaxttan vagtxa*, Hal. *vaxttan vaktka* ‘arasıra’

Zarflar aşağıdaki anlamsal gruplara sahiptirler:

1- Zaman zarfları:Trak. *ertyä*, Hal. *erte* ‘erken’, Trak. *bügün*, Hal. *bigin* ‘bu gün’, Trak. *tünyägün*, Hal. *tinegin* ‘dün’,

2- Tarz zarfları: Trak. *neçik*, Hal. *netsik* ‘gibi, benzer’, Trak., Hal. *fordan* ‘birden, aniden, derhal’,

3- Yer zarfları: Trak. *aşağartın*, Hal. *asağartın* ‘aşağıdan’, Trak. *artxarı*, Hal. *artkarı* ‘geri, arkaya’,

4- Sayı ve ölçü zarfları: Trak. *neçyä*, Hal. *netse* ‘ne kadar’,

Yardımcı zarflar olarak adlandırılabilen olan vasfı kuvvetlendirme ya da zayıflatma zarfları: *astrı*, *bek* ‘çok’, *enk* ‘en’, *ğanuz* ‘henüz’.

12. Edatlar

Son Çekim Edatları:

İsimlerin yalın haliyle kullanılanlar: Trak. *üçün*, Hal. *itsin* ‘için’; Trak. *aşıra*,

Hal. *asıra* ‘içinden, aracılığıyla’, Trak. Hal. *sartın*, *sarın* ‘göre, sebebiyle’; *bıla* ‘ile’; Trak. *üsnü*, Hal. *isni* ‘üstüne, üzerine’, Trak., Hal. *kibik* ‘gibi’. Bu edatlar şahıs ve işaret zamirleriyle kullanıldıklarında genitif ekini alırlar;

İsimlerin datif haliyle kullanılan edatlar: *köryä*, Hal. *kere* ‘göre’, Trak. *deryä*, Hal. *deri* ‘değın, kadar’; Trak., Hal. *deyin* ‘değın, dek’;

İsimlerin ayrılma halleriyle kullanılan edatlar: Trak. Hal. *son* ‘sonra’, *sortun* ‘sonra, hemen sonra’.

Slavca' dan alınmış bazı **öne gelen edatlar** da kullanılır: *do* ‘-e kadar’, *po* ‘göre’.

Yardımcı isimler: Yer gösterme ekleriyle kullanılırlar ve isimlerin genitif ekini yönetirler. Şu yardımcı isimler bulunmaktadır:

Trak., Hal. *aln* ‘ön’, *art* ‘arka’, *ara* ‘ara’, *yan* ‘yan’, *kat* ‘yan’, Hal. *ists* ‘yukarı’, Trak. *tüp*, Hal. *tip* ‘dip, alt’, Trak., Hal. *uturu* ‘karşı’.

13. Bağlaçlar

Sıralayıcı bağlaçlar:

a- Bağlayıcılar: Trak., Hal. *da* ‘ve, da’, *ğem* ‘ve, daha’; *ğanuz/anuz* (ve, daha); Trak. *buläy da* ‘böyle’;

b- Ayırıcılar: Trak., Hal. *ne... ne* ‘ne...ne’, Trak. *yemesyä*, Hal. *yemese* ‘ya da’, Hal. *kle... kle* ‘ya... ya’,

c- Zıtlık: Trak., Hal. *tek* ‘ama, ancak’, Trak. *ançäx*, Hal. *antsax* ‘ama, ancak’, Trak. *da vale* ‘yine de’.

2- Bağlı cümleler kuran bağlaçlar: a-Şart cümlesi kuran bağlaçlar: Trak. *egyär* ‘eğer’; b- sebep gösteren bağlaçlar: Trak. *anın için*, Hal. *anın itsin* ‘onun için, çünkü’, Trak. *bunun için*, Hal. *bunun itsin* ‘bunun için’; c- Şart - zaman gösteren bağlaçlar: Trak. *neginçiyä*, Hal. *negintse* ‘-inceye kadar’; ç- Trak., Hal. *-ki* ‘ki, -mek için’; h- Amaç gösteren bağlaçlar: Trak., Hal. *bunar ki* ‘-mek için’. Bağlayıcı kelime olarak soru-nispet zamirleri kullanılır. Konuşma dilinde sıkça Slavca bağlaçlarla karşılaştırılır: *a* ‘ise’, *to* ‘yoksa’, *ato* ‘yoksa’ (Rusça), *vale* (Lehçe) ‘ancak, ama’, *puki* (Lehçe) ‘-inceye kadar’.

Edatlar ve tarz bildiren (modal) kelimeler, konuşucunun konuştuğu şeyle olan ilişkisini ifade ederler.

1- Edatlar: a- soru edatı: *-mo*; b- belirsiz edatlar *-estse*, *-es* (çoğunlukla soru-nispet zamirleriyle birlikte kullanılırlar): *kimes* ‘birisi’; c- sınırlayıcı edat: *-ğına* ‘sadece, yalnızca’: *az-ğına* ‘azıcık’; d- Kuwetlendirme edatı: Trak. *ça*, *-çyä*, Hal. *-tsa*, *-tse közliyäri-çyä*, Hal. *kezleri-tse* ‘tam gözlerinin üzerinde’; e- Konuşma dilinde yaygın olarak slavca *je* edatı kullanılır. (Trak. *-je*, *-j*, Hal. *-ze*, *-z*): Trak. *ol-je* ‘o ise’.

2- Tarz gösteren (modal) kelimeler şu anlamları ifade ederler: a- tasdik, rıza: *bar* ‘evet var’, *da* ‘evet’ (Rus dilinden alınmıştır); b-

olumsuzluk: *yoxt*, *yo* ‘yok, hayır’; Trak. *tüvül*, Hal. *tivil* ‘hayır’; c- diğer anlamlar: Trak. *keryäk*, Hal. *kerek* ‘gerek, lazım’, Trak. *tiişli*, Hal. *tiisli* ‘gerek, lazım’; Trak. *bolçanet* ‘güya’, Trak., Hal. *şeme* ‘belki’. Slav dillerinden alınmış olanlar *moje*, *moget* ‘belki, olabilir’; *nexay* ‘hay hay, peki’.

14. **Ünlemler** nida gösteren kelimelerdir ve şu anlamları ifade ederler: çağırma, seslenme: *hay!* *ğoy!* *hey!* *ey!* *e!* ‘hey, ey’; *e* ünlemi sinirlenme de ifade eder;

2- Gam, korku: *ay!* *vay!* *ay!* *oy!* *va!* ‘of! ah!’ *o-yoy-yoy!* ‘of-of’, Trak. *keşke* ‘aman ya Rabbim!’

3- Soğukluk bildirenler: *brrr!*;

4- Hayret, şaşırma: *o-xo-xo!* / *o-ho-ho!* ‘ah’, *nu!* *vot!* ‘işte’;

5- Beklenmezlik, hayret: *ah!* *a!*;

6- Razı olmama, istihza: *xe!* *fı!*;

7- Kızgınlık, hiddet: *ux!*;

8- Kararsızlık: *hm* ‘hım’;

Ses taklidi ünlemler: *xa-xa-xa!* (gülme), *kha-kha!* (öksürme). Örneklerden anlaşıldığı gibi Karaimcedeki ünlemlerin çoğu çevredeki slav dillerinden alınmıştır.

CÜMLE DİZİMİ

Cümle unsurları arasındaki söz dizimiyle ilgili bağlama, terkip ve ekler yardımıyla (yönetim, uyum) olur. Kelime bağlanma usulü olarak eksiz yan yana gelme, genellikle çeşitli isim türünden sözcüklerle ifade edilen tamlayanın, tamlanan isimle ve zarfın yüklemle bağlanması için kullanılır. Bu durumda belirten bağlı unsur olarak hemen her zaman belirtilenin önünde bulunur: *temirli yol* ‘demir yolu’, Trak. *u *lu üv* ‘büyük ev’, *üç dostları* ‘üç dostu’. Ancak Karaimcede bu kaide sık sık bozulur (bu konuda aşağıya bakınız).

Karaim Türkçesinde yönetim şöyledir:

1- Fiil yönetimi (mesela bazı fiiller, isimlerden, yer yön eklerinden birisini almasını isterler: Trak. *şağardan keldim* ‘şehirden geldim’; *yüvgye keldim* ‘eve geldim’; bütün geçişli fiiller ise akuzatif ekini isterler: kağıtnı berdim ‘kağıdı verdim’;

2- Edat yönetimi (son çekim edatlarıyla ilgili bölüme bakınız);

3- İsim yönetimi.

Uyuşma şu şekillerde gerçekleşir: 1- Şahıs itibarıyla uyuşma: *men aldım*; Trak. *sen aldıy* ‘sen aldın’, *ol aldı* ‘o aldı’ v.b. 2- Sayıca uyuşma iki şekilde ortaya çıkar: a- özne ve yüklem uyuşması: Trak. *boluyuz savlar* ‘sağ olunuz’; b- Tamlayan ile tamlanan arasındaki uyuşma (bu Karaimcenin bir özelliğidir): *Savutlar Keryäklilyär islyämyäkyä matsatsanı* ‘matsa hazırlamak için gerekli olan şeyler’, *suklançılar baxurlar* ‘mükemmel delikanlılar’; bu, her halde, Slav dillerinin tesirinin bir sonucudur.

Karaim Türkçesinin bir özelliği olan ve çevredeki Türkçe olmayan diğer dillerin tesiri ile ortaya çıkan hal ekleri yönünden uyuşma: Bu tip uyuşma son zamanlarda ortaya çıkmıştır. Tamlayan ile tamlanan arasındaki uyuşma, genellikle, gramer eklerinde görülür: Tamlayan ile tamlanan arasındaki uyuşma genellikle gramer gösteren ekler de olur: genetik: Trak. *bu tınç suvları gölnin Galvenin* ‘bu Galve Gölünün durgun suları’; akuzatif ekinde uyum: *eşittilyär yamanlıxni uşpunu* ‘bu kötülüğü işittiler’ (kelimesi kelimesine tercüme ‘bunu kötülüğü’)

Belirtili isim tamlaması, kelimelerin bağlanma usulünden ziyade söz dizimsel yapı tipi olarak sınıflandırılabilir: *yırı mamanın* ‘annenin şarkısı’. Yukarıda verilen örnekten anlaşıldığı gibi Karaim Türkçesi söz diziminin özelliği belirtili isim tamlamalarında sözcük sırasının bozulmasıdır. İyelik eki almış isim, genetik eki almış isimden önce gelir. Bu durumda tamlama unsurları arasına başka sözcükler girebilir: Hal. *ullu edi kerki bu yarığ ketsenin* ‘bu aydınlık gecenin güzelliği büyüktü’. Karaim Türkçesinde belirtme gruplarının gelişmesi, Slav dillerinin etkisiyle daha da ileri gitmektedir. Genetik eki alması gereken isimlerin bunun yerine ablatif eki aldığı durumlar da gözlenmektedir: *ğar biri alarnın* yerine *ğar biri alardan* ‘onlardan her biri’.

Özne cümlede isimlerle, zamirlerle ve diğer isimleşmiş sözcük türleriyle ifade edilir. Özne cümlede genellikle yüklemden önce gelir: Trak. *yasef kabad konlarından* ‘Yusuf onu kollarından tutuyor’. Yüklem genellikle fiilin çekimli şekilleriyle ve aynı zamanda isimlerle ifade edilir. Özne ve yüklem cümlede sayı ve şahıs itibarıyla uyuşma gösterir.

Tümleç ya düz tümleç ya da dolaylı tümleç olarak görülür. Düz tümleç (nesne) akuzatif eki almış bir isimle ifade edilir: Trak. *anya körgüzyâr eşiklerini* ‘Anya kapılan gösterir’. Dolaylı tümleç datif, bulunma, ayrılma ve vasıta ekleriyle ifade edilir. Asıl fiil, tümleç aldığı anda tümlecin önünde veya sonunda bulunabilir. **Zarflar** başlıca olarak zarflarla ve zarf fiillerle ifade edilir. Zarflar, ait oldukları fiille eksiz olarak bağlanırlar. Trak. *ol maya inanır terkryäk, neçik anar* ‘o ondan ziyade bana inanır’. Zarflar belirttikleri fiille olan ilişkisine göre, fiilden önce veya sonra gelebilirler.

Vasıflayıcı sıfatlarla, isimlerle, işaret zamirleriyle ve partisiplerle ifade edilir: Hal. *kara tas* ‘kara taş’, *ak kağıt* ‘ak kağıt’, *algan bitig* ‘alınan mektup’. Vasıflayıcı cümlede bulunduğu yer itibarıyla serbesttir. Belirttiği isimden her zaman önce gelen ve renk ifade eden sıfatlar istisna teşkil ederler. Karaimcenin diğer bir özelliği tamlayanla tamlananın sayı ve hal eki itibarıyla uyuşmasıdır (bu konudan yukarıda bahsedildi): *sen bilesin barların alarnı* ‘sen onların hepsini bilirsin’.

Karaimcede, basit geniş cümledeki **kelime sırası** diğer Türk lehçelerindeki kelime sırasından oldukça ayrılır. Başlıca farklılık cümle unsurlarının serbestçe yerlerini değiştirebilmeleridir. Yani tâbi unsur tâbi olduğu unsurdan sonra da gelebilmektedir. Böylece Türk lehçelerindeki zarf, özne, tümleç, yüklem (her öge kendisinden önce gelen belirtenle birlikte) şeklindeki kesin kelime sırası, Karaimcede bozulmaktadır: Özne ya da Tümleç yüklemden sonra gelebilir, tamlayan tamlanandan sonra, zarf yüklemden sonra gelebilir. Bundan hareketle Karaimcede en yaygın ve en çok kullanılan kelime sırası tipinin şöyle olduğu düşünülebilir: yüklem, özne, tümleç, zarf (her öge kendisinden önce ya da sonra gelen belirteni ile birlikte): Trak. *aytad ol maya bugün* ‘o bugün bana söylüyor’; Hal. *baslandı anın katı tirligi yangı orunda* ‘onun ağır yaşamı yeni yerinde başladı’.

Bütün kelime terkihi türleri (vasıflayıcı, zarf, tümleç ve yüklem) unsurların terkihi olarak bağlanmasıyla teşkil edilir. Ekler yardımıyla kelimelerin bağlanma usulü ise zarfların bağlanması dışında bütün terkihi şekillerini içerir. Terkihi belirtme grupları isimlerin isimlerle, sıfatlarla, sayılarla ve zamirlerle, partisiplerle nadir olarak da zarflarla ve bazı son

çekim edatlarıyla oluşturduğu terkiplerdir: *altın ay* ‘altın ay’, *semiz at* ‘semiz at’, *segiz adam* ‘sekiz adam’, *bu el* ‘bu ülke’, *olturgan kız* ‘oturan kız’, *ol bugün üvdyä* ‘o bugün evdedir’. Eklerle kurulan belirtme grupları belirtili isim tamlamalarıdır (bu konuda yukarıya bakınız).

Terkibî olarak kurulan zarf grupları başlıca olarak fiillerin zarflarla, zarf fiillerle, sayılarla ve de sıfatların zarflarla oluşturdukları kelime gruplandır: Trak. *kündüz bardı*, Hal. *kingiz bardı* ‘gündüz gitti’; *olturdu yalgız kalıp yalnız kalıp oturdu* ‘; *astrı katı* ‘çok sert’.

Terkibî olan tümleş grupları Karaimcede çok yaygın degildir ve yalın haldeki isimlerin (nesne) fiillerle oluşturduğu terkiplerdir: Trak. *üv kördüm* ‘ev gördüm’. Eklerle kurulan tümleş grupları daha yaygındır ve şu şekilleri vardır: a) hal eki almış isimlerin fiillerle meydana getirdiği terkip: Trak. *egyärdyän tüştü* ‘eğerden indi’; *keltirdi ulannı* ‘oğlanı getirdi’; b) hal eki almış isimlerin son çekim edatlarıyla ve yardımcı isimlerle oluşturdukları terkip (son çekim edatı yönetimi): Trak. *troxka deryä* ‘Trak. -e kadar’, *utru küzgügye* ‘aynaya karşı’.

Predikatif kelime grupları terkipsel ya da eklerle olur. Eklerle olduğunda ismin hem isimle hem de fiille terkip oluşturması mümkündür: Trak. *ol üvdyä* ‘o evde’, *ol keldi* ‘o geldi’.

15. Basit cümle iki yapı tipine sahiptir:

1) Genişlememiş cümle şöyle oluşur: a) Sadece yüklemden: *aldım*; b) sadece öznenen: *kim üvgyä keldi?* - *manya* ‘kim eve geldi? - manya’; c) özne ve yüklemden: *men bardım* ‘ben gittim’;

2) Genişlemiş cümle şöyle oluşur: a) Yüklem ve ikincil cümle unsurlarından (ya da ikincil unsurlardan birinden): Trak. *barın yomaxlarm süvyärcyäyä* ‘sevgiline her şeyi anlatırım’; b) özne, yüklem ve cümlenin ikincil unsurlarından: Hal. *yisli bağ atstı ez kabagın* ‘güzel kokulu bahçe kapılarını açtı’; c) genişletilmiş unsurlarıyla basit genişletilmiş cümle: zarf-fiil kullanımı ile: Hal. *kivdiredoğots dostun yalimba nafstın, kız sıbirdayd anın kulağına* ‘kız, arkadaşını ihtiras ateşle yakıp onun kulağına fısıldıyor’. Örnekten anlaşıldığı gibi, zarf-fiil kullanımıyla oluşturulan yapılar Slavcaninkini hatırlatmaktadır; *-gan* ekiyle teşkil edilmiş partisip kullamını ile: Trak. *külmüş yarıtıräd anın*

terlyäyän bu sağıştan çerayın ‘ve gülücük onun bu düşünceden terleyen yüzünü aydınlatıyordu’.

16. **Sıralı cümleler** bağlanma vasıtalarına bağlı olarak bağlaçlı sıralı cümleler ve bağlaçsız sıralı cümleler olarak ikiye ayrılırlar. 1) bağlaçsız sıralı cümleler yüklemli çekimli fiil olan iki ya da daha çok cümleden meydana gelirler: Trak. *a *lamım, ne saya boldı* ‘sana ne oldu, anlamıyorum’. 2) Bağlaçlı sıralı cümleler, sıralama ya da karşıtlık bağlaçlarıyla birbirine bağlanan iki ya da daha fazla cümleden meydana gelir: Trak. *biz klyädik koduynu da anyanı söskyändirmyä, tek bu barı edi kyülkyü* ‘biz sizi ve Anya’yı korkutmak istedik, ancak bütün bunlar şakaydı’.

Doğrudan anlatımlı sıralı cümleler: Hal. “*tanbılada sana kelirmen*” -*ayttı siverim* ‘sevdiğim “yarın sana gelirim” -dedi’.

Bağlı cümleler şöyledir: 1) Asıl şekillerden birinin fiilin şart şeklinde bulunduğu bağlaçsız bağlı cümleler: anlam açısından bu tip cümlelerin yardımcı cümlesi şart ve zaman ifade eder: Trak. *kılıçba-mo ol baylansa, ğäm süngyü koluna alsa - barısı aldında yığılır* ‘o kılıç kuşansa ya da eline süngü alsa onun önündeki her şey yıkılır’;

2) Bağlı cümlelerin büyük çoğunluğu, çeşitli bağlaçlarla ve bağlaç görevli kelimeler (bağlaçlar bahsine bakınız) yardımıyla birbirine bağlanan cümlelerdir. Örnekler: Trak. *Tuyat yüryäğim ki artıx körüşmyäbiz* ‘yüreğim, artık görüşmeyeceğimizi hissediyor’, Hal. *men tanıdım bu ivtsekni, kayda men estim* ‘büyüdüğüm bu küçük evi tanıdım’.

KELİME HAZİNESİ

17. Karaim Türkçesinin oldukça kendine özgü bir kelime hazinesi vardır. Bunu üç gruba ayırmak mümkündür: 1) Karayların konuşma dilinin kelime hazinesi; burada ortak Türkçe, ortak Kıpçakça kelime hazinesiyle birlikte, Karaimlerin çevresindeki halkların (Rus, Ukrayna, Polonya ve Litvanya) dillerinden alınmış unsurlar geniş ölçüde kullanılır; 2) Lâ-dinî yazılı eserlerin kelime hazinesi: Burada daha çok ortak Türkçe ve ortak Kıpçakça kelime hazinesi kullanılır, çevredeki dillerden alınan ödünçlemeler önemli bir yer tutmaz; 3) İncil ve dua kitaplarından yapılan tercümelerin kelime hazinesi: Burada ortak Türkçe ve ortak Kıpçakça kelime hazinesiyle birlikte eski İbrani dilinden alınmış bol miktarda

ödünclemeler göze çarpmaktadır. Bununla da şu anda sadece günlük hayatta ve dini yaşamda kullanılan Karaimcenin kendine özgü olduğunu anlamak mümkündür.

Günlük yaşamda en çok gerekli olan kelimeleri içine alan temel kelime hazinesi Türkçedir. Meselâ insanı, onun vücut organlarını, akrabalık isimlerini (iki nesle kadar), evcil ve vahşi hayvanları v.b. gösteren isimler bu gruba girer: Trak. *kişi*, Hal. *kisi* 'kişi', Trak. *baş*, Hal. *bas* 'baş', Trak., Hal. *kol* 'kol, el', *koy* 'koyun', *ayuv* 'ayı', Trak. *tülkü*, Hal. *tilki* 'tilki' v.b. İşaret ve şahıs zamirleri, renk, kemiyet (büyüklük) gösteren sıfatlar: Trak., Hal. *ak* 'beyaz', *kızıl* 'kızıl', *uzun* 'uzun', Trak. *kışa*, Hal. *kıska* 'kısa' vb. Sayılar, hareket ve duygu gösteren fiiller v.b.; Trak., Hal. *bar-* 'gitmek', *kel-* 'gelmek', *tuy-*, 'duymak, dinlemek', Trak. *yür-*, Hal. *yir-* 'yürümek', Trak. *kör-*, Hal. *ker-* 'görmek' v.b.

Karaim Türkçesindeki alıntı kelimeler onun gelişmesindeki belirli dönemleri yansıtlar.

Karaimceye dinleri olan *Karayizm* ile birlikte girmiş olan eski İbranice kelimeler, Karaimcedeki en eski alıntı kelimeler olarak düşünülmektedir (Karaimlerin etnik kökeni sorunu şimdiye kadar çözülememiştir. Bundan dolayı Karaimlerin kendi dinlerini kabul ettiği zamanla ilgili sorun da çözülememiştir): Mesela, şu kelimeler: *Adonay* 'Tanrı' (İbranice 'emredici', 'padişah'), *avan* 'günah', *beroš* 'servi', *defus* 'kitap basma', *dor* 'nesil, kuşak', *galud* 'takip', *kawana* 'niyet', *mazzal* 'baht, talih', *raşa* 'ataist, günahkar', *šem* 'isim', *şulhan* 'masa', *talmut* 'öğrenci', *zehut* 'hizmet', *guf* 'vücut', *midbar* 'çöl, bozkır', *naviy* 'nebi, peygamber' v.b. Genel olarak eski İbranice on asır boyunca Karaimcenin kelime hazinesini kuvvetle etkilemiştir. Şu anda ay isimleri için tamamen İbranice kelimeler kullanılmaktadır. Şu anda ay isimleri olarak tamamen İbranice isimler kullanılmaktadır. Şimdi kullanılmayan Karaimce ay isimleri şunlardır: Trak. 1- *artarıxay*, 2- *kuralay*, 3- *başkusxanay*, 4- *yazay*, 5- *ulağay*, 6- *çirikay*, 7- *ayrıxsay*, 8- *küzay* 9- *soğumay*, 10- *kışay*, 11- *karakışay*, 12- *süvünçay*, 13- *artıxay*. İbranice isimler: 1- *nisan*, 2- *iyar*, 3- *sivan*, 4- *tammuz*, 5- *av*, 6- *elul*, 7- *tişri*, 8- *xeşvan*, 9- *kislev*, 10- *tevet*, 11- *şevat*, 12- *adar*, 13- *va-adar*; Türkçe karşılıkları: 1- nisan, 2- mayıs, 3- haziran, 4- temmuz, 5- ağustos, 6- eylül, 7- ekim, 8- kasım, 9- aralık, 10- ocak, 11- şubat, 12- mart, 13- mart-nisan (on üçüncü ay her iki yılda bir üçüncü artık ay olarak gelir). Haftanın günlerinin isimleri: Trak *yeh kün* 'pazar', *yehbaşkün* 'pazartesi', *orta kün* 'salı', *xan kün* 'çarşamba', *kiçi baraski* 'perşembe', *beraski* 'cuma', *şabbat* 'cumartesi'; Halits ağzında "Perşembe" ve "cuma" farklı kelimelerle gösterilirler: *kitsaynä kin*, *aynä kin* (*aynä* < Farsça *adina*).

Karaimcenin kelime hazinesinde çok sayıda Arapça ve Farsça maddi ve manevi kültür alanıyla ilgili alıntı kelime bulunmaktadır. Bu da Karaimlerin bugünkü oturdukları topraklara göçünceye kadar (14. yüzyıla kadar) İslam kültürüyle olan sürekli temaslarını gösterir. Arapça alıntılar: *akıl*, *aziz*, *cımat* ‘cemaat’, *fayda*, *ğormat* ‘hürmet’, *kurban*, *ömür*, *resim* ‘gelenek’, *taraf*, *zahmet* ‘iş’ v.b. Farsça alıntılar: *azat* ‘hür’, *baxt* ‘baht’, *dost*, *duşman*, *comart* ‘cömert’, *for* ‘kez, defa’, *günah* (karşılaştır İbranice *avan*), *haç* ‘haç’, *moğor* ‘mühür’, *pak* ‘temiz, pak’, *şahar* ‘şehir’, *veryan* ‘boş, ıssız’ v.b.

Karaim Türkçesine Slavca alıntılar Karaimlerin bugünkü buldukları bölgeye göç ettikleri tarih olan 15. yüzyılın başından itibaren girmeye başlar: *Peç* ‘soba’, *izba* ‘izbe’, *smola* ‘katran’, *soloma* ‘saman’ gibi en eski Slavca alıntılara Kuman - Kıpçak Türkçesi eseri olan Codex cumanicus'ta da rastlanır. Şu veya bu Slav dili alıntısının hakimiyeti Karaimlerin bulunduğu yere bağlıdır. Vil'nüs ve Trakay'da Lehçe, Rusça ve Beyaz Rusçadan pek çok alıntı görülür.

Halits'te Rusça ve Ukraynaca'dan alınmış pek çok kelime vardır. Örnekler: *ale* (Lehçe ale) ‘ama’, *valas* (Lehçe walec) ‘kabarık dalga’, *bob* (Rusça, Lehçe) ‘bakla’; *tsekla*

(Türkçe *tuğla* kelimesinden gelen Lehçe cekla) ‘tuğla’, *çerep* (Rusça, Lehçe) ‘kafa tası’; *farst* (Lehçe farst) ‘duvar’, *greda* ‘sıra, dizi’, *malpa* (Lehçe malpa) ‘maymun’; *olen* ‘geyik’, *osmak* (Lehçe osmak) ‘madeni para’; *pauk* ‘örümcek’, *plaşç* ‘yağmurluk’, *solovey* ‘bülbül’, *stan* ‘makine’, *stolp* ‘kodoman’, *tanets* ‘dans’, *unuk* ‘torun’, *uvus* ‘yulaf’, *vişnyä* ‘vişne’, *vot* ‘işte’ v.b.

Ve, son olarak, Panevejis'te yaşayan Karaimlerde Litvanyacadan alınmış kelimeler görülür: *gribos* ‘mantar’, *pelun(as)* ‘pelin, ak pelin’

18. Karaimcenin bütünü gibi, kelime hazinesinin gelişmesi de Türkçe kelimelerin azalması ve başlıca olarak (Litvanya'da) Rusça ve (Halits'te) Ukraynaca alıntı kelimelerin artması istikametinde olmaktadır. Karaimcede yerini tamamen Slavca kelimelere bırakan ünlemler bir yana, pek çok Türkçe eşya ismi, fiiller kaybolmuştur. ‘Topuk’, ‘sakal’, ‘çene’, ‘dirsek’, ‘mesane’, ‘işaret parmağı’, ‘isimsiz parmak’, ‘serçe parmağı’ gibi Türkçe organ isimleri unutulmuştur. Bunların yerine Karaimcede Rusça kelimeler kullanılmaktadır. Pek çok Karaim *guya* ‘yuva’, *kaya*, *tamçu* ‘damla’, *çix* ‘çiğ’ v.b. kelimeleri unutmuştur. Bunların yerine de şu anda Rusça ya da Ukraynaca kelimeler kullanılmaktadır. Pek çok Rusça

tabiat taklidi fiil Türkçelerinin yerine geçmiştir. Örnek: *it rınçt etyet* 'köpek havlıyor'².

METİN

Bu makale için kabul edilen imla ile:

I. Trakay ağzı

Bir ertyän bılada kavoduça ayuvka bişirdi syüt çıybalba, neçik ertyänbyägi aş, da kuydu üç tepsiyä, ki suvuğäy. Bir tepsı edi uñlu, ekinçi tepsı edi ortançı uñluluxka, tek üçyünçyü edi barıba kiçi tepsışek. syüt çıybalba suvuydur, a üç ayuv neginçyä çıxtılar üryümyäkkyä.

II. Halits ağzı

Ol zamandan astı köp yıllar. Bir yıl kuvdı ekintsini da utstılar alar yolu isne benim tirligimnin terk, haz utsadlar ağatsları ormanın, bağınasen ese alar isne terezesinden temir yollu arabanın. alay astı benim yaz basım, yazım da astı da keldi kizi tirligimnin. Da ğali benim ulanın sorad menden: ayt mana, atunyü, bardı-mo bizde nendiy kerikli yırtsaklar?

FONETİK ALFABE İLE

I. Bir ertämbılıdá kavoduçá ayuvkí bişirdí syüt çıbálbı, niçik ertänbiği aş, dakuydú üç tepsigä, ki suvuhäy II Bir tipsı idi uñlú, ekinçi tipsı idi ortançı uñluluxká I ták üçünçü idi bârıbı kiçi tepsışék II syüt çıybálbı suvuydr I a üç ayuv niginçä çıxtılar ürümäkkä II³

II. ól zamındán astı kápıllár I bırı́l kuvdú ekintsiní da utstı́lar alár yolı isni minim tirlihimnin tärk, haz utsádlar ağatsları ormanın,

² 19. paragrafın içeriği için bakınız & 1.

³ *ı* işareti düz kısa *ı* için kullanılmıştır.

bahnásen ese alár isne terezesinden temir yollu arabanın II aláyıstı mínim yázbısım I yazım daastı da kıldı kızı tirligimnin II da háli mínim ulanım sorát minden: áyt maná, atúnyu, bárdmı bizdä néndi kerkli yırtısklár II

TERCÜME

I. Bir sabah dişi ayı kahvaltı olarak balla süt pişirdi ve soğuması için üç tepsiye koydu. Bir tepsi büyüktü, diğeri orta büyüklükteydi, üçüncü tepsi ise hepsinden küçüktü. Ballı süt soğuyuncaya kadar üç ayı gezmeye gittiler.

II. O zamandan beri çok yıllar geçti. Bir yıl ikincisini kovaladı ve onlar benim hayatımın üzerinden, trenin penceresinden bakıldığında ormanda ağaçların uçtuğu gibi uçtular. Böyle geçti benim ilk baharım, yazım ve hayatımın son baharı geldi. Ve şimdi oğlum bana soruyor: “Söyle bana, babacığım, bizde her hangi bir güzel türkü var mı?”.

KAYNAKÇA

Gordlevskiy V. A. **Leksika Karaimskoga Pervoda Biblii. (İncilin Karaimce Tercümesinin Kelime Hazinesi)** Dokl. An SSSR, seriya V, no 5. L., 1928.

Musaev K. M. **Grammatika Karaimskogo Yazıka (Karaim Türkçesi Grameri)**. M. 1964.

Samoyloviç A. N. **Kvoprosu O Nasletnikah Hazar (Hazarların Halefleri Sorununa Dair)**, Evreyskaya Starina, C. 11, M., 1924.

Grzegorzewsky J. **Ein Türk-Tatarischer Dialekt in Galizien (Galits'te Bir Türk-Tatar Dialekti)** - Sitzungsberichte der Akademie Der Wissenschaften in Wien. Phil. Hist. Kl., CXLVI, 1903.

Kowalski T. **Karaimische Texte im Dialekt von Troki. Kraków 1929 (Troki Ağzından Karaimce Metinler).**

Mardkowicz A. **Karaj sez-bitigi.** Luck, 1935.

Pritsak O. **Das Karaimische (Karaimce),** PhTF, C. I.

Radloff W. **Bericht über eine Reise zu den Karaimen der westlichen Gouvernements. (Batı Valiliği Karaimlerine Yapılan Gezi Raporu).** Mel. As., SPb., 1888, C.IX, no:4.

Zajaczkowski A. **Krótki Wyklad Gramatyki Jezyka zachodniokaraimskiego (narzecze lucko-Halickie). (Batı Karaim Dilinin Gramerine Kısa Bir Katkı).** Luck, 1931.

Zajaczkowski A. **Sufiksy İmienne i czasownikowe w jezyku zachodniokaraimskim (Batı Karaim Dilinde İsim Yapım Ekleri).** Kraków, 1932.